

УДК 373.24:78.04

ЛЯХОВЕЦЬ Олеся Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри дошкільної освіти,

Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького

e-mail: olesia_yarovaya@mail.ru

КАЛЮЖНА Жанна Володимирівна,

студентка, Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

e-mail: kalyuzhna.zhanna@mail.ru

ТРУДНОЩІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На основі аналізу літературних джерел та вивчення праць видатних психологів та педагогів у статті розкривається сутність поняття «труднощі навчання» дитини, особливості їх прояву, способи й методи їх подолання. Також подані головні ознаки, сутність та характеристика труднощі навчання молодших школярів

***Ключові слова:** труднощі навчання; молодший шкільний вік; готовність дитини до навчання; розумовий розвиток; повільність; повільна дитина; психотравмуючий фактор; синдром гіперактивності дефіциту уваги.*

Постановка проблеми. Проблема труднощів навчання дітей молодшого шкільного віку турбує багатьох вчених, педагогів та в першу чергу батьків. В останні роки відзначається значне зростання кількості дітей з різними труднощами навчання у початковій школі. Таким дітям потрібен спеціальний підхід, своєчасна кваліфікована допомога вчителів і батьків. Особливості навчання у сучасній школі пов'язані з все наростаючим об'ємом

інформації, значною інтенсифікацією проходження матеріалу, з постійною модернізацією і ускладненням навчальних програм. Подібні умови навчання висуваються до організму молодшого школяра найвищі вимоги, і дуже важливо, щоб діти пройшли цей тяжкий шлях без шкоди для свого здоров'я, не втративши інтересу до навчання, не втративши віру в себе, в свої сили.

Аналіз актуальних публікацій. Причини труднощів у навчальній діяльності учнів у масовій загальноосвітній школі розглядалися багатьма педагогами і психологами. Зокрема: невідповідність до шкільного навчання, в крайній своїй формі виступає як соціальна і педагогічна занедбаність; соматичне ослаблення дитини в результаті тривалих захворювань в дошкільний період; дефекти мови, які не виправлені в дошкільному віці, вади зору та слуху; розумова відсталість; негативні взаємини з однокласниками і вчителем. Однак з кожною з перерахованих причин труднощів у навчанні зв'язується відставання порівняно невеликого числа дітей по відношенню до всіх явно чи приховано школярам, що зазнають труднощі в навчанні, значну частину яких складають діти із затримкою психічного розвитку. Допомогти дитині неможливо без розуміння певних труднощів, які у неї виникають. А це вимагає від педагога вміння розпізнати типові труднощі і надати конкретну допомогу.

Проблемою труднощів у навчанні займалось багато науковців зарубіжних і вітчизняних: Ю. К. Бабанський, В. П. Беспалько, О. М. Гарнець, Б. Г. Друзь, Л. В. Орлова, О. Я. Савченко, Л. В. Турищева та інші.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування труднощів навчання дітей молодшого шкільного віку.

Викладання матеріалу. Незадовільні показники стану здоров'я дітей, що навчаються в навчальних закладах, є актуальною проблемою сьогодення. Практика сучасної школи в останні роки висуває цілий ряд гострих проблем, пов'язаних з наростаючим погіршенням стану здоров'я учнів. За останніми даними, понад 90% дітей мають різні відхилення в стані здоров'я [1, с. 22]. Прямим наслідком цього можна вважати і збільшення числа дітей, які відчувають труднощі навчання. Хвороба послаблює дитину, погіршує стан її нервової системи. Ослаблені, хворобою діти, як правило, мають низьку, нестійку працездатність, підвищену стомлюваність, вони не можуть зосередитися на виконанні завдання, легко відволікаються, що неминує веде до цілого комплексу труднощів у навчанні, особливо на початковому етапі. Частий пропуск занять погіршує ситуацію, а спроби наздогнати пропущене, коли дитина ще не оговталася від хвороби, не поліпшують здоров'я та не підвищують знань учня. Нервово-психічна сфера дитини дуже чутлива до різних несприятливих дій. Перенесені захворювання, тим більше повторні, психічні переживання, непосильні емоційні, розумові, фізичні навантаження можуть стати причиною різкого ослаблення функціонального стану нервової системи дитини і також привести до погіршення його психічного здоров'я [2, с. 63].

Показано, що серед факторів, що формують здоров'я, частка впливу так званих «шкільних» факторів, в тому числі педагогічних, становить 20%, тоді як вплив медичного забезпечення оцінюється лише в 10-15% [1, с. 22]. Недотримання шкільних санітарно-гігієнічних норм і рекомендацій, надмірне навчальне навантаження, порушення режиму дня, стресова тактика авторитарної педагогіки, невідповідність навчальних програм і методик віковим і функціональним можливостям учнів сприяють зростанню порушень в стані здоров'я школярів.

Повільні діти – особлива група ризику, так як їх шкільні проблеми можуть бути пов'язані тільки з повільним темпом діяльності. Повільність – не хвороба, не порушення розвитку, це просто індивідуальна особливість людини, особливість нервової діяльності.

Доведено: навіть невелика ступінь повільності сильно знижує шанси дитини на шкільні успіхи. І тому допомога таким дітям необхідна не тоді, коли вже в наявня неуспішність і відхилення у здоров'ї, а з перших днів в школі. Повільних дітей приблизно 10-20%. Це діти, у яких в 1,5-2 рази повільніший темп мови, ходьби, всіх рухів, низька швидкість виконання всіх складних дій, і перш за все письма і читання. Однак якість виконання всіх дій в своєму темпі може бути дуже високим [3, с. 37]. Згадаймо структуру діяльності при читання і писання на початкових етапах навчання, яка поділяється на окремі дії. Якщо уявити собі, що кожне окреме дію виконується майже в 2 рази повільніше, то стає

зрозумілим, чому повільний дитина пише у багато разів повільніше за інших і чому так повільно читає.

Повільний темп можна оцінювати в категоріях «добре – погано». Це особливість дитини, і з нею необхідно рахуватися, враховувати в процесі навчання. Повільна дитина не може бути примушена писати і читати швидше.

З віком швидкість письма і читання збільшиться (паралельно з удосконаленням самої діяльності). Однак у дітей з низькою рухливістю нервових процесів швидкість письма і читання завжди буде нижче, ніж у звичайних. Головне, на що ми хочемо звернути особливу увагу, на початковому етапі навчання не можна форсувати швидкість роботи. По-перше, діти погано регулюють швидкість дій. При слові «Швидше!» вони починають метушитися, а швидкість дій залишається тією ж або навіть знижується. По-друге, у повільних дітей інтервал часу від сигналу до дії до початку дій в 2,5–3 рази більше, ніж у однолітків [4, с. 75].

Окрик, роздратування, невдоволення дорослих ще більше сповільнюють підготовчий період, складається враження, що діти не зрозуміли завдання, не знають правил, не вміють зосередитися. Часом у дорослих просто бракує терпіння почекати, коли така дитина «збереться з думками».

Ці особливості необхідно враховувати, і коли діти виконують письмові завдання в класі. Повільна дитина змушена весь час наздоганяти, весь час поспішати.

Ще складніша ситуація виклику до дошки. Часу на обдумування, включення в роботу немає. Найважче або практично неможливе – швидко відповісти на питання з місця. Повільна дитина може прекрасно знати те, про що її запитують, але поспіх створює не тільки стресову ситуацію обмеження часу, але і емоційний дискомфорт, напругу, страх невдачі і приниження [5, с. 127].

Постійні невдачі бентежать дитину, труднощі виникають не тільки через те, що для цього є реальні причини, а й від того, що втрачається впевненість у своїх силах. Якщо при цьому карає учитель (поганою оцінкою) і батьки (осудженням), то бажання вчитися «відбивається» надовго, іноді назавжди, і замість того щоб шукати шляхи виходу, боротися, дитина здається, втрачає інтерес і бажання вчитися. Дитина і сама себе починає вважати нездатною до навчання, а всі старання марними.

Хронічний дефіцит часу, на який приречена повільна дитина, є також сильно діючим психотравмуючим фактором, як і різні негативні ситуації. Такі навантаження явно не під силу дітям зі слабкою нервовою системою, тим більше що дефіцит часу не єдиний негативно діючий фактор [6, с. 25].

Навчальне навантаження постійно збільшується, зростають обсяг і інтенсивність навчальних завдань, обсяг інформації, який дитина повинна сприйняти і засвоїти. Якщо час роботи не обмежується, то повільна дитина, сама його продовжує.

Ще одна особливість повільних дітей, про яку слід пам'ятати, – труднощі переключення на новий вид діяльності. Адаптація повільних дітей до школи багато в чому залежить і від того, як ставилися дорослі до школи до повільності дитини. Найчастіше повільна дитина, батьки якої до школи ставилися негативно, приходять до школи вже переконана в тому, що вона все робить не так і дорослі нею незадоволені. Ще складніше тим дітям, а таких багато серед повільних, які в силу індивідуальних особливостей не можуть програмувати свою дію, скласти її план, мають будь-які затримки моторного розвитку, що не дозволяють їм контролювати свої рухи і управляти ними [7, с. 23–24].

Для дітей з СГДУ (синдром гіперактивності дефіциту уваги) виконання домашніх завдань перетворюються на справжню муку: багато хто сидить годинами над виконанням одного завдання, так як постійно на щось відволікаються. Також при СГДУ характерні такі проблеми, як дислексія і дисграфія [8, с. 20].

Тому багато «гіперактивних дітей» можуть замикатися в собі, так як вони погано адаптуються у колективі. Більшість вчених вважають, що синдром гіперактивності та дефіциту уваги не слід розглядати як хворобу. Для цього твердження є підстави, які постійно наводяться на заняттях в групах з надання взаємної допомоги: дітям з СГДУ [9, с. 35].

Батьки, в багатьох випадках забирають дитину із загальноосвітньої школи і відправляють її в спеціальну школу, де можна буде приділити увагу особливим потребам

дитини. Страждаючі СГДУ діти, дуже обдаровані, особливі умови зможуть допомогти їм знову отримувати задоволення від навчання в школі.

У нашій країні цією проблемою займається спеціальна розподільна комісія. Перш, ніж вона зробить висновок про те, чи варто відправляти дитину в спеціальний клас або школу, варто показати її декільком фахівцям.

Батькам, в поведінці дітей яких проявляється гіперактивність, не менше складно, ніж їх дітям. Навколишні критично оцінюють їх виховні методи, адже більшість з них переконані, що саме батьки винні, якщо поведінка їхніх дітей не відповідає «загальноприйнятим нормам». Часто на адресу батьків лунають закиди в тому, що вони занадто багато дозволяють своїм дітям або ж недостатньо строго з ними поводяться. Не дивно, що багато батьків, чия дитина відрізняється незвичайною поведінкою, в кінці кінців, починають сумніватися в самих собі. Багато з них вже випробували найрізноманітніші виховні методики, прагнучи змінити поведінку своїх дітей на краще [10, с. 13].

Багато дітей з СГДУ не в змозі протягом тривалого часу грати на самоті, їм незабаром стає нудно, і вони легко засмучуються. У таких випадках потрібна допомога батьків. Батькам часто доводиться залагоджувати різноманітні конфліктні ситуації, в які потрапляє їхня дитина, і вони повинні бути постійно готові до його імпульсивної поведінки. Тому багато батьків намагаються уникати ситуацій, коли вони з попереднього досвіду точно знають, що ніяк не зможуть вплинути дитину. До існуючих проблем часто додається ще й фактор відсутності спілкування, тобто батьки, і непрацюючі матері, практично не мають можливості спілкуватися і радитися з іншими людьми. Це може стати додатковою моральною навантаженням для батьків. При таких обставинах батькам необхідна компетентна консультація. На перших порах її можна отримати від педіатра, а також від дитячого психолога [11, с. 10–11].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Молодший шкільний вік – важливий період в житті дитини. Цей період заслуговує самої серйозної уваги. Це пов'язано з тим, що докорінно змінюються умови навчання. Нові умови висувають більш високі вимоги до розвитку дітей, до їх особистісного розвитку, а також ступеня сформованості в учнів навчальних і навичок.

Неуспішність у школі часто викликає у дітей негативне ставлення до навчання, до будь-якої діяльності, створює труднощі спілкування з оточуючими, з устигаючими дітьми, з вчителями. Все це сприяє формуванню асоціальних форм поведінки, особливо в підлітковому віці. Тому потрібна своєчасна профілактика і допомога в початкових класах, які повинні бути принципово змінені у зв'язку з орієнтацією сучасної школи на гуманізацію процесу освіти і різнобічного розвитку особистості дитини.

Отже, нами було здійснено теоретичний аналіз проблеми навчальної діяльності молодшого школяра. Також досліджено сутність та характеристику труднощів навчання молодших школярів. Під шкільними труднощами розуміється весь комплекс шкільних проблем, які виникають у дитини при систематичному навчанні і призводять до значного функціонального напруження, відхилень в стані здоров'я, порушення соціально-психологічної адаптації та зниження успішності навчання. Типові труднощі в навчанні: недотримання режиму дня, повільність або гіперактивність дитини, «важкі» дорослі (вчитель, батьки).

Список використаної літератури

1. Гарнець О. М. Гнучкість мислення та його розвиток у школярів / О. М. Гарманець // Початкова школа. – 1999. – с. 28–32.
2. Фигдор Г. Психоаналитическая педагогика. / Г. Фигдор – М. : Институт психотерапии, 2004. – 128 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко / за ред. О. І. Пометун. – Київ : АСК, 2006. – 192 с.
4. Хабіб Р. А. Активність учасників початкових класів / Р. А. Хабіб. – М. : Просвещение 1998. – 236 с.
5. Друзь Б. Г. Розвиток пізнавальної активності учнів / Б. Г. Друзь // Радянська школа. – 1996. – № 5. – с. 25–29.
6. Беспалько В. П. Психологические парадоксы образования / В. П. Беспалько // Педагогика. – 2000. – №5. – с. 23–26.
7. Орлова Л. Шляхи подолання неуспішності учнів / Л. Орлова // Директор школи. – 2010. – № 10. – С. 21–25.

8. Гриньова М. В. Гра як засіб удосконалення саморегуляції навчальних дій / М. В. Гриньова // Початкова школа. – 1990. – № 4 – с. 19–23.
9. Єфименко В. В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності у школі / В. В. Єфименко – М., 2003. – 35 с.
10. Полякова Г. Розвиток творчого потенціалу учнів засобами групової роботи на уроці / Г. Полякова // Психолог. – 2006. – № 3. – с. 13–18.
11. Сухенко Т. П. Причини неуспішності учнів і шляхи їх подолання / Т. П. Сухенко // Завуч. Усе для роботи. – 2011. – № 1/2. – с. 9–26.

References

1. Gharnes, O.M. (1999). Flexibility of thinking and its development in schoolchildren. *Elementary school*, 28–32. (in Ukr.).
2. Fyghdor, G. (2004). *Psychoanalytic pedagogy*. Moscow: Institute of psychotherapy. (in Rus.).
3. Pometun, O.I., Pyrozhenko, L.V. (2006). *Modern lesson. Interactive learning technologies: scientifically and methodical book*. In O.I. Pometun (Ed.). Kyiv: ASK. (in Ukr.).
4. Khabyb, R.A. (1998). *Activity of primary school students*. Moscow: Prosveshhenye. (in Rus.).
5. Druz, B.Gh. (1996). Development of cognitive activity of students. *Soviet school*, 5, 25–29. (in Ukr.).
6. Bespaljko, V.P. (2000). The Psychological paradoxes of education. *Pedagogy*, 5, 23–26. (in Rus.).
7. Orlova, L. (2010). the ways of overcoming of poor progress of pupils. *Director of the school*, 10, 21–25. (in Ukr.).
8. Ghrynjova, M.V. (1990). Game as a vehicle for improving self-regulation learning activities. *Elementary school*, 4, 19–23. (in Ukr.).
9. Jefymenko, V.V. (2003). *Intensification of educational-cognitive activity in school*. Moscow. (in Rus.).
10. Poljakova, Gh. (2006). Development of creative potential of students through group work in class. *Psycholog*, 3, 13–18. (in Rus.).
11. Sukhenko, T. P. (2011). Causes of failure of students and ways to overcome them. *Head Teacher. All for the job*, 1/2, 9–26. (in Ukr.).

LYAKHOVETS Olesya,

Ph.D, Senior Lecturer of Preschool Education Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: olesia_yarovaya@mail.ru

KALYUZHNA Zhanna,

Student, Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: kalyuzhna.zhanna@mail.ru

DIFFICULTIES OF CHILDREN'S TEACHING IN ELEMENTARY SCHOOLS

Abstract. *This article describes the main features, nature and characteristics of learning difficulties of Junior schoolchildren. Based on the analysis of literary sources and exploring the works of prominent psychologists and educators in the article the essence of concept «learning difficulties» of the child, features of their manifestation and methods of overcoming them.*

Focused on complex school problems of the child in systematic training and lead to significant functional voltage, deviations in health status, disruption of socio-psychological adaptation and reduced learning success.

Highlights the major causes of learning difficulties students in mainstream secondary school, in particular: the lack of preparation for schooling, in its extreme form serving as a social and pedagogical neglect; somatic debility of the child as a result of long-term illnesses in the preschool period; speech defects are not corrected at preschool age, impaired sight and hearing; mental retardation; negative relationships with classmates and teacher.

Explains such basic concepts as «the syndrome of hyperactivity of deficiency of attention» and «slow children». Slow children are a special risk group because their school problems may be associated only with slow pace of activity. The slowness is not a disease, not a developmental disorder, it is just an individual feature of a person, a feature of nervous activity.

It was found that the feature of slow children, we should remember the difficulty of switching to a new activity. The slow adaptation of children to school largely depends on what the attitude of adults to the school to the slowness of the child. Most often the slow child whose parents to the school were treated negatively, comes to school already convinced that everything she is doing wrong and adults are unhappy with them. Even more difficult for those children, and there are many among slow, which, because of the individual characteristics are unable to program their action, to draw up its plan, have any delays in motor development that does not allow them to control their movements and manage them.

It is proved that among the factors influencing the health, the share of the impact of the so-called «school» factors, including pedagogical, is 20%, whereas the influence of medical support only an estimated 10-15%. Failure to comply with school sanitation and hygiene norms and recommendations, excessive teaching load, violation of the day regimen, stress tactics of authoritarian pedagogy, the discrepancy.

Key words: *learning difficulties; early school age; a child is ready for learning; mental development; slow; slow child; the traumatic factors: the syndrome of hyperactivity of deficiency of attention.*

*Одержано редакцією 27.03.2017
Прийнято до публікації 02.04.2017*